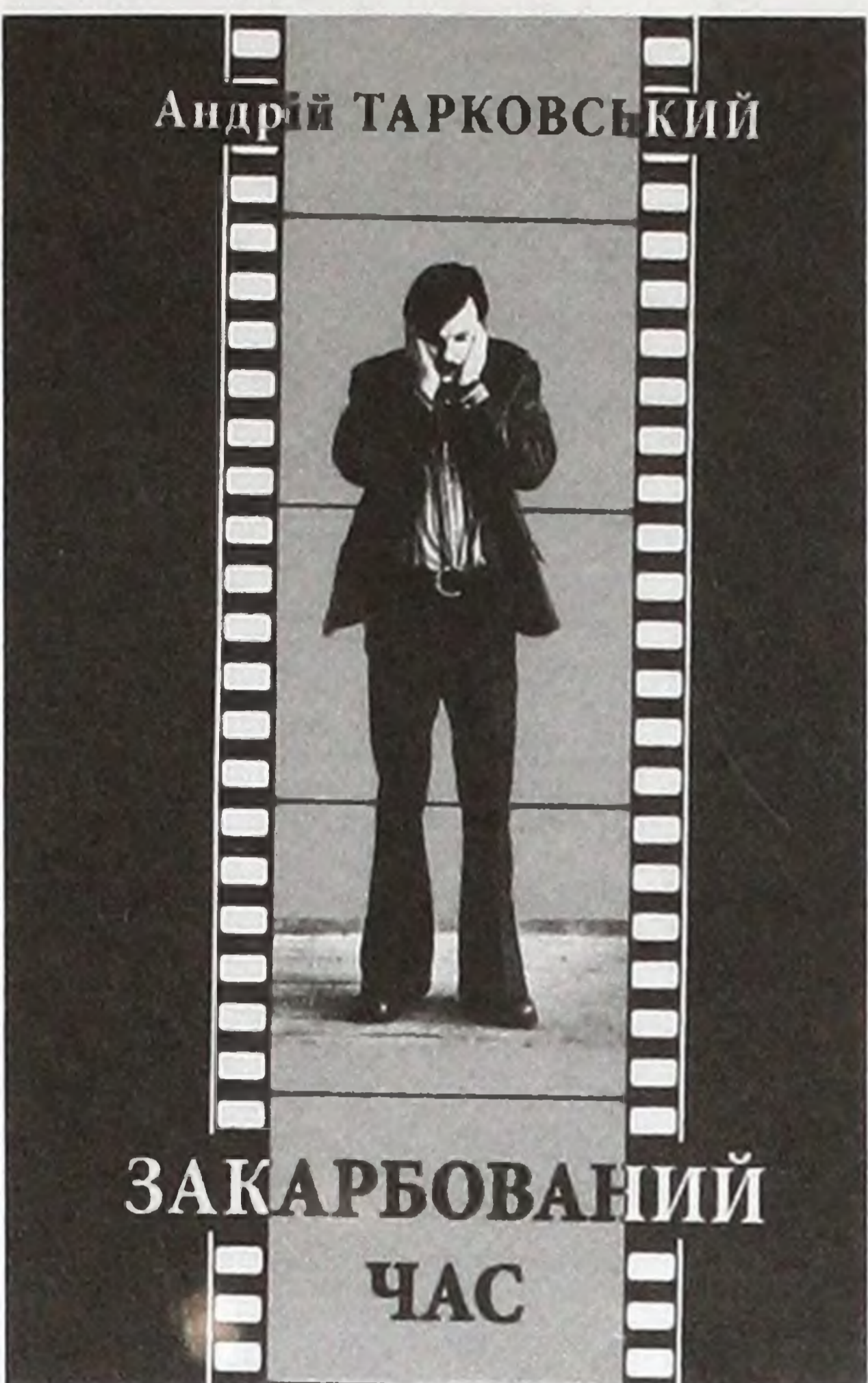

«Закарбований час» — українською

Андрій Тарковський.
Закарбований час. Перекл. з рос.
 /Упоряд.-перекладач Наталя Со-
 болева. — К.: Альтерпрес. — 2011.

Вихід книжки кінорежисера і мислителя Андрія Тарковського «Закарбований час» українською — значна подія в нашому кінематографічному житті¹. Працю вже перекладено на 18 мов світу, й можна тільки порадіти, що й ми, українці, можемо читати Тарковського рідною мовою, долучатися до цього шедевра — філософського роздуму над феноменом кіно. Андрій Тарковський працював над книгою впродовж усього життя, вона невідривна від його творчості режисерської, від його фільмів. Власне, Тарковський-теоретик — це продовження Тарковського-кінорежисера у слові. Він нечасто вдається до теоретичних абстракцій, а переважно більшість своїх висновків та узагальнень робить, спираючись на свою творчу практику, будучи переконаним, що творчий досвід кожної людини є унікальним. Хоча, безперечно, він не замикається в колі власних фільмів, часто апелюючи до класики кіно світового, хоча із сонму видатних виділяв небагатьох. До найшанованіших ним кіномитців належали Олександр Довженко як постановник «Землі» та Робер Брессон, який «хотів зламати межу між образом і реальним життям, або іншими словами, реальне життя примусити звучати образно і виразно»². Власне, такою була мета і в самого Андрія Тарковського. Сутєвим і для його практики і для теорії є те, що кіно він розглядав виключно в контексті надбань загальносвітової культури, разом з тим чудово розумів його двозначне становище існування між мистецтвом і фабрикою.

Час, коли випало йому творити, був сповнений високої творчої напруги. В СРСР вона посилювалася ще й тим, що для творчої реалізації потрібно було долати спротив системи, яка жорстоко поводитася зі своїми талантами, — це підтверджують долі таких майстрів, як Олександр Довженко, Василь Шукшин, Сергій Параджанов, Леонід Биков, Іван Миколайчук. Творчий двигун кожного з них працював невпинно, переповнений задумами, але змушений був перегорати, працюючи намарне. Як наслідок — невелике число фільмів і передчасна смерть. Саме тривалими простоями й пояснює автор появу цієї книги — коли не дозволяли знімати, Тарковський обдумував, чим кінематограф відрізняється від інших мистецтв, яка специфіка його можливостей та кіномови, як він сам розуміє головні закони мистецтва. Очевидно, кожен талановитий митець розмірковує над цими проблемами, але не в кожного є дар висловлювати власні думки на папері. Син поета Арсенія Тарковського блискуче володів словом, а материне виховання забезпечило йому багаті знання, чіткі орієнтири й пріоритети в мистецтві, світоглядну широчінь. Саме тому його часто запрошували з виступами на найпрестижніші конференції та кінофестивалі. Він незмінно формулював своє розуміння сучасного мистецтва і його ущербність, критикував саме поняття авангарду в мистецтві, не боячись іти всупереч узвичаєній моді. Сила його переконаності була настільки потужною, що його ідеї сприймали як одкровення.

Тарковський стверджував, що кіно — це відтворений невловимий час, і для нього потрібна тотальна натура. Він казав, що натуралізм — батько поезії, при цьому наголошуючи, що слово «натуралізм» нічого спільного немає з тим терміном, яким визначали характер прози Флобера. Тарковського захопило тлумачення часу як ідеї. Кіно повинне закарбувати не тільки біжучий час, а й час минулий. Чимало уваги він приділив для осмислення часу як спогаду.

Тарковський доступно й переконливо, без надмірної наукової термінології писав про образ в кіно, про час, ритм і монтаж, про мізансцену й актора, про задум фільму і сценарій, про стосунки з глядачем і відповідальність художника. При всьому тому він не повторював уже відоме раніше, навпаки, полемізував з усталеними правилами і постулатами, часто посилаючись у своїй аргументації на класиків літератури, зокрема на свого улюбленого Льва Толстого. «Своє професійне завдання я вбачаю в тому, щоб створити свій, індивідуальний плин часу, передати в кадрі своє відчуття його руху — від ледачого і млявого до бентежного і стрімкого. (...) Спосіб розчленування, монтаж — порушує перебіг часу, перериває його і водночас створює нову якість. (...) Будь-яке штучне, незріле зсередини гальмування або прискорення часу, будь-яка неточність змінення внутрішнього ритму породжують фальшиве, декларативне склеювання»³.

Пишучи про цю книжку, хочеться цитувати її безперервно, адже написана вона влучно, об'ємно, точно. Можна сказати — досконало. Для професіоналів вона просто необхідна, для шанувальників кіно це не оціннений досвід.

Було б добре, якби перекладач звернулася до літературного редактора, — це допомогло б уникнути окремих мовних огріхів. Завершують книгу стаття Наталі Соболевої «Сталкер кіно» та фільмографія.

Лариса Іванишина

¹ Андрій Тарковський. Закарбований час. Перекл. з рос. /Упоряд.-перекладач Наталя Соболева. — К. : Альтерпрес. — 2011. — 260 с.

² Там само. — С. 100.

³ Там само. — С. 127 — 128.